

Orvostörténeti Nap

2016. november 10-én

A Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia Orvostörténeti Munkabizottsága közös szervezésében került sor a *Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban* az „Orvostörténeti Nap” című ülésre, amelyet tekinthetünk a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat fontos láncszemének is. Az ülés tematikája, központi gondolata a 2016-os esztendő fontos évfordulóihoz kapcsolódott, az orvostörténelem számos jeles egyéniségének születési vagy halálozási évfordulója adott alkalmat a megemlékezésre, összegzésre, vagy éppen eddig kevésbé ismert adatok közlésére.

Az első előadó a közelmúltban önállósodott *Állatorvostudományi Egyetem* rektora, *Sótonyi Péter* professzor volt. *Tangl Ferenc* (1866-1917) fiziológus, humán és állatorvos személyén és oktatói tevékenységén keresztül az állatorvosképzés hazai történetét mutatta be: a tanintézet fejlődésének különböző korszakait, fontos egyéniségeit, az intézmény keretén belül folyó kutatómunkát, a nemzetközi elismertséghez vezető út lépcsőfokait.

A huszadik század egyik legkiemelkedőbb anatómusára, *Kiss Ferenc*re (1889-1966) emlékezett *Réthy Miklós* professzor. Az erdélyi születésű Kiss Ferenc egyetemi tanulmányait a kolozsvári egyetemen végezte, munkásságának első éveit is a „kincses” városban töltötte, majd Budapest és Szeged egyetemi intézetei és katedrái következtek. A táj-anatómia területén elért eredményei világhírnevet szereztek számára. Nyolc egyetemi tankönyvet jelentetett meg, *Szentágothai Jánossal* társszerzőségben összeállított anatómiai atlasza medikusok nemzedékeinek lett a legfontosabb kézikönyve. Réthy Miklós előadásának legérdekesebb részletei Kiss Ferenc életének azon szakaszait mutatták be, amelyeket a történelmi, politikai események befolyásoltak. Személyes feljegyzései, levelezéséből vett idézetek segítségével ismerhettük meg Kiss Ferenc emberi helytállását a „nehéz időkben”, a nem egyszer tragikomikusnak is jellemezhető élethelyzetekben.

A Felvidék orvoslásának kutatója, *Kiss László* két felvidéki orvosról emlékezett meg: a kettőszáz éve elhunyt *Decsy Sámuel*ről (1742-1816), valamint a száz éve elhunyt *Alexander Bélár*ról (1857-1916). A két személyiséget nem csupán egy évszázad, hanem érdeklődésük és munkáságuk fő területeinek különbözősége is elválasztja.

Decsy Sámuel a felvilágosodás korára jellemző polihisztor gondolkodó, orvos, történész, lapszerkesztő, sokirányú kutató és alkotó egyéniség volt. Külhoni tanulmányok ered-

ményeként szerezte meg orvosdoktori oklevelét, majd Bécsben telepedett le. Általában a bölcséleti, történettudományi és lapszerkesztői munkásságát emelik ki a róla szóló megemlékezések. Valóban kiváló történészi teljesítmény az *Osmanografia, az az: A török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári s hadi állapottyának, és a magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak summás leírása*. (Bécs, 1788-89.) – a *Pannoniai Féniksz, avagy hamvából feltámadott magyar nyelv* című (1790.) – továbbá *A magyar szent koronának és az ahhoz tartozó tárgyaknak historiája*. (1792.) című művei. Lapszerkesztőként a *Bécsi Magyar Kurir* szerkesztése fűződik nevéhez. Ez utóbbival kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy Decsy szorgalmazására a *Bécsi Magyar Kurir* fóruma lett a himlőoltás propagálásának, számos írásában igyekezett az orvost és a közembert egyaránt meggyőzni a Jenner-féle vakcina előnyös hatásáról.

Alexander Béla már a modern orvosi diagnosztika egyik fontos egyénisége, a röntgenológia és a röntgendiagnosztika magyarországi úttörője. Ő volt a budapesti egyetemen a radiológia első egyetemi tanára. A röntgensugarat nem csupán diagnosztikus, de terápiás céllal is alkalmazta. Természetesen a sugár veszélyeivel akkor még nem voltak tisztában, nem egy esetben a terápia károsodásokat okozott a betegnél, sőt a nagy dózisú sugár okozta Alexander viszonylag korai halálát is. Kiss László előadásában kihangsúlyozta Alexander magyarságát, magyar érzületét, éppen ezért kijavította mindazon életrajzi forrást, ahol „Vojtech” Alexanderként szólnak róla.

Az orvoslás történetében kevésbé járatos, átlagos műveltségűek számára is ismerősen cseng *Pápai Páriz Ferenc* nevének, és fő művének, a *Pax corporis*nak említése. A XVII. század egyik legkiemelkedőbb, erdélyi születésű orvosdoktora halálának háromszázadik évfordulójáról emlékezik meg ebben az évben a tudós világ. Nagy tudásánál, szorgalmánál és segítőkészségénél talán csak hazaszeretete volt a nagyobb, az erősebb. Ezért mondta róla egyik életrajzírója, hogy patriotizmusa mentette meg a világhírnévtől. Életművének gerincét az öt kötetből álló – a karteziánus filozófia alap gondolatára épülő – „Pax-ok” alkotják. Az orvoslás szempontjai szerint is két legfontosabb kötete a *Pax animae* (A lélek békéje) és a *Pax corporis* (A test békéje), amelyekkel a magyar nyelvű dietetikai (életmód) műfaj alapjait teremtette meg. Igen fontos, hogy magyar nyelven írta könyveit Pápai Páriz, amelynek egyik oka, hogy a szegény, „együgyű”, orvost nélkülöző embereken akart tanácsaival segíteni, másik oka a magyar nyelv elfogadtatásának szándéka a tudományos kiadványokban (ekkor még latinul, vagy esetleg németül jelentek meg az orvosi köny-

vek). *Kapronczay Katalin* előadásának érdekessége, hogy bemutatásra került az Orvostörténeti Könyvtár egyik kötete, amely Pápai Páriz kézírásos bejegyzéseit rejtje.

Szabó Attila a két debreceni tudós, az orvos – botanikus – költő, *Fazekas Mihály* (1766-18289 és a botanikus, lelkész *Diószegi Sámuel* (1760-1813) két kötetből álló botanikai művét mutatta be. A *Magyar fűvészkönyv* és annak *Orvosi fűvészkönyv* címmel napvilágot látott második része a „modern” magyar botanikát indította el szemléletével, a kettős nevezéktan alkalmazásával, a magyar botanikai nyelv korszerűsítésével. Szabó Attila előadását igen érzékletesen, szisztematikusan építette fel, megismertük az előzményeket, a botanika szerepét az orvoslásban, gyógyszerészetben. Számos szakirodalmi hivatkozással, idézettel világított rá a „két debreceni” fűvészkönyvének jelentőségére.

Nehezen lehet eldönteni, hogy *Gortvay György* (1892-1966) közegészségügyi szakemberként, egészségpolitikusként, vagy orvostörténészként alkotott maradandóbbat. A két világháború közötti időszakban a *Népjóléti Minisztériumban* volt államtitkár egy ideig, majd az *Országos Társadalombiztosítási Intézetben* dolgozott. Ebben az időszakban jelentek meg a gyakorlati közegészségügy kérdéseivel foglalkozó publikációi. A háború után az *Országos Közegészségügyi Intézet* igazgatója, 1957-től az *Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár* igazgatója, majd az orvoskari könyvtár igazgatója lett. Orvostörténeti munkásságának eredménye az 1920-as években létrehozott *Népegészségügyi Múzeum*, amelynek gyűjteménye sajnos a háború alatt megsemmisült. *Az újabbkor magyar orvosi művelődés és egészségügy története* címmel összefoglalta a magyar orvoslás múltját, de sajnálatosan csak az első – az 1867-ig terjedő korszakkal záródó - kötete jelent meg 1953-ban, a folytatás kézíratos formában maradt. Igen fontosak Semmelweis-kutatásai, *Zoltán Imrével* közösen írott műve angolul is megjelent, ami ezáltal a kötet külföldi ismertetését is jelentette. Nevéhez fűződik az *Orvosi Hetilap* történeti rovatának, a „Horus”-nak elindítása, amelyet hosszú évekig szerkesztett. *Kapronczay Károly* előadásába Gortvay György életének, egyéniségének privát vonatkozásairól is beleszólt epizódokat.

Az ülés zárszavaként Réthelyi Miklós, a MOT elnöke abbéli reményét fejezte ki, hogy a rendezvény ebben a formában és az évfordulókhoz kapcsolódó tematikával hagyományt fog teremteni.

dr. Kapronczay Katalin